

STADSLEDNINGSKONTORET
FÖRNYELSEAVDELNINGEN

Dnr 15.1-249/2013

SID 1 (13)
2013-03-01

Stockholms stads förskoleprogram ”Stockholms stads förskoleplan - Framtidens förskola”

Lärande i fokus för alla barn i en växande och föränderlig stad

Innehållsförteckning

1 Lotta Edholms förord	3
2 Inledning	3
Förskoleprogram för Stockholm	4
3 Lärande och utveckling i fokus	4
Utveckling och lärande	4
Barn som behöver mer hjälp och stöd	5
Pedagogisk miljö och material	5
Skapande verksamhet och olika uttrycksformer	6
Barns språkliga och kommunikativa utveckling	6
Barns matematiska utveckling	7
Naturvetenskap och teknik	7
Kost, rörelse och hälsa	8
Gruppen som pedagogiskt redskap	8
4 Värderingar och trygghet	8
Likabehandling	8
Genusperspektiv	9
4 Samverkan	9
En förskola för storstaden	9
Förskolan och hemmet	9
Förskolan i samverkan med grundskolan	10
6 Styrning och ledning	11
Ansvar för verksamheten	11
Pedagogiskt ledarskap	11
Pedagogerna är barnens viktigaste resurs	11
Systematiskt kvalitetsarbete	12
7 Referenser	13

ILOTTA EDHOLMS FÖRORD

(Text)

2 INLEDNING

Förskolor i Stockholm ska präglas av hög kvalitet och mångfald. Utbildningen ska vila på vetenskaplig grund och beprövad erfarenhet och bedrivs med utgångspunkt från medvetna teoretiska ställningstaganden. Undervisningen¹ ska omfatta läroplanens målområden och Stockholms stad prioriterar att fördjupa arbetet inom områdena språk, matematik och naturvetenskap.

Förskolan ska lägga grunden till ett demokratiskt medborgarskap, ett livslångt lärande och en tro på den egna förmågan. Den ska vara rolig och stimulerande, trygg och utmanande, full av möjligheter, en tid av kamratskap. Utgångspunkten är varje barns förmågor och erfarenheter, lust och vilja att leka och lära. Forskning och erfarenhet visar på värdet av att rikta kvalitativt goda omsorgs- och utbildningsinsatser till de yngre åldrarna.

Trygghet och omsorg om barnen är liksom tolerans, förståelse för olikhet och respekt för andra grundläggande för förskolans verksamhet. Förskolan ska aktivt bidra till att pojkar och flickor får samma möjligheter och utmaningar.

I Stockholm har familjer olika bakgrund, levnadsvillkor och behov, inte minst språkligt och kulturellt. Det utgör en utmaning för förskolan och ställer stora krav på lyhördhet, flexibilitet och nära samarbete med föräldrar och det omgivande samhället. Förskolan som komplement är central för att ge alla barn lika goda förutsättningar för sitt lärande.

Stockholms stad är navet i en region med stark utveckling och tillväxt. Det är också en kunskaps- och teknikintensiv stad med hög förändringstakt. Informations- och kommunikationsteknologi skapar nya förutsättningar för lärande och kommunikation. IKT² är ett viktigt verktyg för utveckling av framtidens förskola. Det ställer krav på personalens kompetens och förskolans tekniska möjligheter.

¹ Undervisning i förskolan är enligt skollagen de målstyrda processer som under ledning av förskollärare syftar till utveckling och lärande genom inhämtande och utvecklande av kunskaper och värden.

² Informations- och kommunikationsteknologi, se även Stockholms "IT-strategi för ett bättre lärande 2011".

Förskoleprogram för Stockholm

Förskoleprogrammet och stadens budget synliggör Stockholms stads ambitioner och prioriteringar utifrån nationella styrdokument³ och lokala förutsättningar. Tillsammans med skolplanen bildar förskoleprogrammet en helhet för utbildningssystemet i staden. Programmet omfattar såväl kommunal som fristående förskola och ska vägleda pedagogisk omsorg och öppen förskola.

Förskoleprogrammet och stadens kvalitetsindikator⁴ använder samma begrepp och syn på barn, kunskap och lärande och den binder därmed samman arbetet med uppföljning och utveckling.

3 LÄRANDE OCH UTVECKLING I FOKUS

Utveckling och lärande

Förskolan ska omsätta det förtydligade pedagogiska uppdraget så att omsorg, fostran, lek och lärande bildar en helhet. Det lärande som sker i den spontana och lustfyllda leken, där barnen med hela sin personlighet utforskar sin omvärld, tas tillvara i alla delar av förskolans verksamhet.

De värden och aspekter som beskrivs i förskoleprogrammet är förutsättningar för ett helhetsperspektiv på lärande. Med den utgångspunkten behövs ökat fokus på hur barn lär, på barns kunskapsutveckling och på att skapa tillit hos barn för den egna förmågan att lära där lärande sker i för barnen meningsfulla sammanhang.

Förskolan ska utgå från att varje barn är kompetent, nyfiket, aktivt, kreativt och med lust att lära. Alla barn har rätt att mötas av denna höga förväntan, barn har kompetenser om de ges rätta förutsättningar. Barn lär utifrån sina erfarenheter genom att utforska sin omvärld och i mötet med andra. Olikheter är en tillgång genom att det bidrar till variation i tänkandet och mångfald i lärandet. Barnen behöver bli utmanade i sitt tänkande av pedagogerna och vidga sina kunskaper i mötet med förskolans verksamhet på olika områden.

De erfarenheter barn får i förskolan påverkar deras föreställningar om sig själva som individer, inställningen till lärande och till omvärlden. Barnen ska ges verktyg för att själva, tillsammans med andra barn och tillsammans med vuxna tillägna sig kunskap i olika former och skapa ny kunskap. I det framtida Stockholm kommer kreativitet, kulturkompetens och social kompetens, att lära i samverkan med andra, vara viktiga förmågor.

³ Skollagen, Läroplan för förskolan, Skolverkets Allmänna råd för kvalitetsarbete.

⁴ Kvalitetsindikatorn är ett självvärderingsverktyg där arbetslagens bedömer sin förmåga att skapa förutsättningar för barnens lärande.

Lärandet fördjupas med ett utforskande arbetssätt utifrån barnens intressen och erfarenheter där pedagogisk dokumentation används för att fånga upp barnens tankar och idéer för att driva arbetet vidare. Ett sådant sätt att arbeta stärker även barnens inflytande. Temainriktade arbetssätt används för att göra barnens lärande mångsidigt och sammanhängande.

Förskolans verksamhet ska utvecklas både i takt med samhällets utveckling och utifrån ny kunskap om barn och deras lärande. Stockholms stad bidrar till det och följer ny forskning⁵ med ambitionen att den ska omsättas i verksamheten och ge nya erfarenheter för utveckling av förskolornas arbetssätt.

Barn som behöver mer hjälp och stöd

I förskolan ska alla barn kunna utvecklas så långt som möjligt utifrån sina egna behov och förutsättningar. Barn som behöver mer hjälp och stöd i sin utveckling än andra ska garanteras det och insatserna ska sättas in så tidigt som möjligt.

Det är förskolechefens ansvar att barn som behöver extra stöd får det och att det sker i samverkan med föräldrarna. Stödet ska utformas så att det stärker barnets egen lust att lära och utvecklas och främjar barnets inkludering i gruppen. Alla barn har samma möjligheter till stöd oavsett om de går i kommunal eller fristående förskola.

Pedagogisk miljö och material

Rummets utformning, inom- och utomhus, liksom det material som erbjuds har stor betydelse för möjligheten till möten, för kvaliteten i den pedagogiska verksamheten, för barnens lärande och möjlighet till inflytande. Miljön och materialen anpassas till nuläget i verksamheten och i barngruppen.

Utemiljön, både kring förskolan och i naturen, ska ses som ett av förskolans pedagogiska rum och ge möjlighet till aktiv utevistelse och lärande. Verksamhet utomhus bidrar till att motverka traditionella könsroller.

Den fysiska miljön ska vara säker och pedagogiskt genomtänkt så att den väcker nyfikenhet, inspirerar och utmanar barn till lek, utforskande och upptäckande. Materialet ska vara rikligt, varierat och tillgängligt. Det ska ge barnen möjlighet att utveckla sitt skapande, sin bygg- och konstruktionslek och andra uttrycksätt.

Materialet ska inbjuda till lek och lärande kring språk, matematik, naturvetenskap och teknik. IKT ska finnas tillgängligt för barnen. Miljö och material ska stödja ett utforskande och temainriktat arbetssätt och locka till lek och ge möjlighet till avskildhet och vila.

⁵ Stockholm samarbetar nära med universitet och högskolor samt stödjer förskollärare som studerar till magister och licentiat.

Skapande verksamhet och olika uttrycksformer

Förskolan ska ge alla barn tillgång till såväl professionella kulturupplevelser⁶ som möjligheter till eget skapande. Barnets förmåga att skapa och uttrycka sig i olika former ska uppmuntras, utvecklas och integreras i förskolans alla områden.

Bild, sång, musik, dans, drama, rytmik och rörelse är exempel på uttrycksformer där barn genom estetiska läroprocesser utvecklar sin kreativitet, sitt lärande och sin förmåga till kommunikation. Informations- och kommunikationsteknologi ska integreras i förskolans verksamhet och syftet är att IKT ska bli ett verktyg för barnens lärande på samma sätt som andra former för barnens skapande och kommunicerande.

Barns språkliga och kommunikativa utveckling

Dagens föränderliga kunskapssamhälle ställer höga krav på kommunikativ förmåga och förmåga att behärska det svenska språket. Förskolan erbjuder en rik språklig miljö där barnen får språkutrymme. Språket har en viktig roll i alla läroprocesser och är nära förbundet med identitetsutvecklingen. Arbetet med barns språkutveckling ska utgå från barnens individuella förutsättningar och behov.

Barn lär sig språk och utvecklar begrepp genom lek, utforskande och samspel med andra. Genom att sätta ord på egna upplevelser och genom att använda språket som redskap för tänkande, för kommunikation och kunskapsutveckling. Leken ger möjligheter till kommunikation och förskolans verksamhet med olika målområden berikar språket och tillför begrepp. I vårt mångkulturella samhälle fyller det svenska språket en viktig sammanhållande funktion.

Varje barn ska utveckla sin språkliga medvetenhet, ett rikt och nyanserat talspråk, förståelse av symboler och intresse för skriftspråk och läsande. Att möta flera språk bidrar till ökad språklig medvetenhet vilket gagnar alla barns språkutveckling. Litteraturen ska ha en given plats i förskolan som källa till språkstimulans, samtal och reflektion där högläsning är ett viktigt inslag.

Flerspråkighet i förskolan

För barn med annat modersmål än svenska ska förskolan tillsammans med föräldrarna lägga grunden till flerspråkighet, stödja modersmålet och utveckla andraspråket, svenskan. Det är viktigt för lärandet och den kulturella tillhörigheten. Utgångspunkten är en kartläggning av barnets språkliga miljö och en dialog med berörda föräldrar och att förskolan visar intresse för barnets modersmål och uppmuntrar att det talas i hemmet.

⁶ Kultur i ögonhöjd, strategisk plan för barn- och ungdomskultur i Stockholms stad.

Arbetet ska vara en integrerad del i förskolans ordinarie verksamhet, ingå så långt som möjligt i förskolans olika aktiviteter och utgå från olika språkgenrer⁷. Fler-språkiga pedagogers⁸ språkkunskap och kulturella kompetens används på ett flexibelt sätt, miljö och material ska spegla förekommande språk och kulturer.

De fem minoritetsspråken har utifrån språklagen⁹ en särskild ställning och Stockholm har ett utöver det ett extra ansvar för det finska språket¹⁰

Barns matematiska utveckling

Förskolan ska erbjuda en verksamhet där barns nyfikenhet och lust att utforska matematik ges förutsättningar och utmanas och där deras erfarenheter tas tillvara. Varje barn ska få utveckla sin förståelse för matematik och grundläggande logiska begrepp.

Barnen ska ha tillgång till material som stimulerar till lek med matematiskt tänkande, sorterande, klassificerande, jämförande och till bygg- och konstruktionslek. Matematiska begrepp som rumsuppfattning, tal och taluppfattning synliggörs och tas tillvara i olika rutiner och aktiviteter. Barnen får möjlighet att dela upp saker, väga, mäta och hitta mönster. Genom att matematiskt tänkande och problemlösning utmanas och involveras i olika delar av verksamheten bidrar det till barnens lärande även på andra områden.

Naturvetenskap och teknik

Naturvetenskap handlar om förståelse för omvärlden och teknik söker lösningar på olika problem. Förskolan ska skapa förutsättningar för ett naturvetenskapligt utforskande arbetssätt och kritiskt tänkande vilket bidrar till barnens lärande på alla områden.

Barnen ska få möjlighet att utveckla förståelse för sin egen delaktighet i naturens kretslopp genom observation av och reflektion kring natur, årstider och olika företeelser. Respekt och hänsyn till den gemensamma miljön förverkligas genom att förskolorna minskar sin resursanvändning och arbetar så klimatneutralt som möjligt, något som bidrar till en hållbar utveckling.

⁷ Genrepedagogik utgår från den språk teori som lingvisten Michael Halliday formulerat. Språket ingår i ett sammanhang som bestäms av kulturen och situationen.

⁸ Benämningen pedagoger används för de i personalen som arbetar direkt med barnen, förskollärarnas särskilda ansvar beskrivs under rubriken "Pedagogiskt ledarskap".

⁹ Språklagen definierar de nationella minoritetsspråken finska, samiska, meänkieli, jiddish och romani.

¹⁰ Stockholm ingår i ett förvaltningsområde där finskspråkiga har laglig rätt att kommunicera med myndigheter på sitt modersmål och även få tillgång till bland annat förskoleverksamhet på finska.

Barnen får möjlighet att genom lek och experimenterande utforska naturvetenskapliga fenomen och vardagsteknik. För detta behöver barnen få tillgång till material, utrustning och medvetna pedagoger med kunskaper inom området som fångar upp och utmanar deras tankar och teorier.

Kost, rörelse och hälsa

Det positiva sambandet mellan kost, rörelse och hälsa grundläggs i förskoleåldern och är positivt för lärandet. Genom lek, rörelse och utevistelse läggs en god grund för barns fysiska utveckling, hälsa och fortsatta motionsvanor. Alla barn har rätt till god, varierad och näringsriktig mat i förskolan. Måltiderna fyller också en viktig pedagogisk funktion.

Gruppen som pedagogiskt redskap

I förskolan finns barn i olika åldrar och gruppammansättningarna anpassas utifrån barnens och gruppens förutsättningar och den aktuella verksamhetens syfte. Barngruppens storlek och sammansättning är ett pedagogiskt redskap som därför varierar under dagen och mellan olika aktiviteter.

Det är förskolechefens ansvar att arbetet organiseras på ett sätt som ger förutsättningar för såväl ett pedagogiskt innehåll som enskilda barns behov. En bra balans möjliggörs genom en tillräcklig personaltäthet, lyhördhet för barnens behov och intressen samt en flexibilitet och god organisation.

4 VÄRDERINGAR OCH TRYGGHET

Stockholm är en mångkulturell stad och den möjlighet till variation som det innebär ger goda förutsättningar för att vidga barnens lärande och förståelse för demokrati. Förskolan ska genomsyras av öppenhet, ett demokratiskt och interkulturellt¹¹ förhållningssätt, såväl i arbetsformer, som i omsorg, fostran och lärande. Barn ska mötas med respekt, känna sig trygga och kunna ha inflytande över sin vardag.

Likabehandling

Alla barns identitet och erfarenheter ska respekteras, bekräftas och avspeglas i förskolans verksamhet. Alla barn ska vara inkluderade och få förutsättningar att bli medborgare som bidrar till att utveckla vårt framtida samhälle.

För att säkerställa och främja ett sådant förhållningssätt ska förskolorna arbeta aktivt och förebyggande med likabehandling, mot diskriminering och kränkande

¹¹ Ett interkulturellt förhållningssätt innebär att förskolan ser alla språk och kulturella perspektiv som viktiga och arbetar för att skapa möten mellan olika kulturer.

behandling¹². Arbetet dokumenteras i en plan och utgår från förskolans värdegrund, barnkonventionen, de mänskliga rättigheterna och alla barns lika värde.

Genusperspektiv

Som en del av demokratiuppdraget ska förskolan arbeta aktivt med jämställdhet inom alla delar av verksamheten så att alla barn får tillgång till alla de möjligheter och utmaningar som förskolan erbjuder. Barnen ska få bredda sina lekmönster och intressen och utvidga sina möjligheter att utvecklas och lära på alla områden, oavsett kön.

Det innebär att utifrån genusteori och forskning medvetet se över förhållningssätt, pedagogiska miljön, arbetssätt, organisation och gruppindelning. Arbetet ska ske i samverkan med föräldrarna.

4 SAMVERKAN

En förskola för storstaden

Ett varierat utbud av förskolor, både kommunala och enskilt drivna, ger föräldrar möjligheter till ett aktivt val. Likvärdiga villkor och krav ska råda för både kommunal och fristående verksamheter. Föräldrars val och önskemål ska styra inriktningen och utbudet av förskolor.

Alla förskolor i Stockholm ska kunna erbjuda öppethållande mellan 06.30-18.30 alla helgfria vardagar, förutom julafton, nyårsafton och midsommarafton. Stadsdelsförvaltningarna har ansvar för att vid behov ordna omsorg även på andra tider. Ramöppettiderna gäller även under sommaren och förskolan ansvarar för att ordna alternativ omsorg vid eventuell stängning. Förskolan ansvarar för att ge vårdnadshavarna en god information om stadens regler för öppethållande.

En viktig förutsättning för kvalitetsutveckling är personalens möjligheter till gemensam kompetensutveckling, planering, uppföljning och utvärdering. Det behöver finnas former, tid och struktur för att diskutera och reflektera över den dagliga praktiken. För att möjliggöra detta får förskolorna stänga för gemensam planering några timmar en dag i månaden, exempelvis vid 16.00, och för planeringsdagar upp till fyra dagar per år, förutsatt att de kan ordna omsorg för de barn vars föräldrar inte själva kan lösa detta.

Förskolan och hemmet

Förskolan ska präglas av ömsesidighet i ansvaret mellan föräldrar och förskola och av respekt för föräldrars olika erfarenheter. Förskolan ska samarbeta med föräldrarna och vara ett stöd för familjerna i deras ansvar att ge varje barn möjlighet att

12 Alla förskolor tar varje år utifrån Skollagen och Diskrimineringslagen fram en plan för sitt arbete för likabehandling och mot diskriminering.

utvecklas utifrån sina förutsättningar. Förskolan ska på ett professionellt sätt medverka i barns fostran, men inte överta föräldrars ansvar.

Varje förälder ska under hela förskoletiden ges möjlighet till olika former av inflytande och kunna samverka om sitt barns allsidiga utveckling. Det är förskolechefer och pedagoger som ansvarar för att verksamheten bedrivs utifrån gällande styrdokument och med hänsyn till gruppens behov. Alla barn har rätt till en förskola av hög kvalitet oavsett föräldrars förmåga och kompetens.

Med hjälp av föräldrarna får förskolan ta del av barnens erfarenheter som tas tillvara i verksamheten. Det kräver kontinuerlig dialog och information om det egna barnet, den dagliga verksamheten och verksamhetens övergripande syfte och mål. Föräldrar ska få kunskap om vad förskolan gör för att stödja barn utveckling. Pedagogisk dokumentation är ett verktyg för att synliggöra verksamheten och ge förutsättningar för föräldrarnas inflytande. IKT är ytterligare ett redskap för kommunikation med föräldrar.

Utvecklingssamtal ska genomföras regelbundet och baseras på den dokumentation som förskolan gör. Samtalet ska beskriva på vilket sätt förskolan skapat förutsättningar som bidrar till barnets utveckling och trivsel. Föräldrar ska ges möjlighet att förbereda sig för samtalet.

Förskolan i samverkan med grundskolan

Förskolan och grundskolan (inklusive förskoleklassen och fritidshemmet) har tillsammans med föräldrarna ett gemensamt ansvar för barns fostran, utveckling och livslånga lärandet. Det förutsätter att de olika verksamheterna har en gemensam grundsyn på barn och deras lärande samt fungerande rutiner för övergången.

Övergången är en ömsesidig angelägenhet för förskolan och grundskolan för att uppnå pedagogisk kontinuitet. Barn har rätt till en väl fungerande övergång på ett likvärdigt sätt oavsett vem som är huvudman för förskolan och grundskolan.

I stadens riktlinjer för övergångar¹³ beskrivs hur arbetet ska gå till. I alla stadsdelar finns det handlingsplaner för övergången som omfattar även fristående förskolor och skolor. I riktlinjerna beskrivs bland annat;

- Avslut av barnens förskoletid
- Rutiner för övergången
- Samverkan kring det pedagogiska innehållet
- Överlämnande samtal
- Dokumentation om verksamheten och det enskilda barnet
- Barn som behöver extra stöd

¹³ Stockholms stad har tagit fram gemensamma riktlinjer för arbetet med barnens övergång mellan förskola och grundskolans verksamheter som även inkluderar de fristående.

6 STYRNING OCH LEDNING

Ansvar för verksamheten

Stockholms stad har som huvudman det övergripande ansvaret för stadens förskolor och fastställer i budgeten förutsättningarna genom inriktningsmål, resurstilldelning och system för uppföljning. Stadsdelsnämnderna fastställer de lokala förutsättningarna för de kommunala förskolorna och ansvarar för mål och uppföljning på sin nivå.

För de fristående förskolorna har de enskilda huvudmännen motsvarande ansvar.

Förskolechefen ansvarar för ledningen av förskolan och ska tillsammans med pedagogerna avgöra hur målen ska nås.

Pedagogiskt ledarskap

Förskolechefens ledarskap är av avgörande betydelse för förskolans kvalitet. Verksamhetens utveckling kräver ett pedagogiskt ledarskap, som långsiktigt och uthålligt skapar förutsättningar för att arbeta mot uppställda mål och driva ett systematiskt kvalitetsarbete. Det är förskolechefens ansvar att leda, organisera, utveckla och utvärdera förskolans verksamhet i dialog med medarbetarna.

Pedagogiskt ledarskap avser även förskollärare. Förskollärarna har ett förstärkt ansvar att initiera, leda och stödja det pedagogiska utvecklingsarbetet och kvalitetsarbetet i arbetslaget och på förskolan. Det ansvaret kräver att planeringstid avsätts för förskolläraren. Alla som arbetar i förskolan har ett ansvar att bidra till verksamhetens utveckling. Det är viktigt med tydlighet och transparens om delegation, ansvar och befogenheter.

Pedagogerna är barnens viktigaste resurs

Den viktigaste förutsättningen för en förskola i världsklass är välutbildade och engagerade medarbetare som kan omsätta läroplanens intentioner utifrån medvetna teoretiska ställningstaganden.

Pedagoger ska ha möjlighet till kompetensutveckling, professionsutveckling och karriär. Fortbildningsinsatser och kontakter med forskning ger möjlighet att fördjupa kompetenser och förmågor samt tillvarata dem i utvecklingen av verksamheten. Stockholm bedriver fortbildning och stödjer olika utbildningsinsatser för såväl chefer, förskollärare och barnskötare.

Undervisningen, d v s de målstyrda processer som syftar till att utveckla kunskaper och värden i förskolan, ska enligt skollagen ske under ledning av förskollärare. Därmed förstärks behovet av förskollärare i verksamheten ytterligare. Staden

kommer att fortsätta sina ansträngningar att höja andelen förskollärare. En första ambition är 50 % förskollärare vilket på sikt ska öka ytterligare.

Systematiskt kvalitetsarbete

Stockholms stad ställer höga och likvärdiga krav på förskolornas verksamhet oavsett huvudman. För de kommunala förskolorna sker systematisk uppföljning genom stadens integrerade ledningssystem, bland annat med hjälp av olika indikatorer¹⁴. De fristående förskolorna följs upp genom tillsyn utifrån fastställda kriterier¹⁵. Brukarenkäten till föräldrar i förskolan är också en form av uppföljning.

Alla förskolor förväntas genom sitt dokumenterade systematiska kvalitetsarbete utveckla sin verksamhet för att uppfylla intentionerna i läroplanen och förskoleprogrammet. Förskolechefen har det övergripande ansvaret, förskolläraren har ett extra ansvar och hela arbetslaget ska medverka. Barn och föräldrar ska vara delaktiga i processen.

Syftet med kvalitetsarbetet är att säkerställa att förskolornas arbetssätt och processer utvecklas på ett sätt som gagnar barnen. Förskolan ska följa varje barns utveckling och vilket lärande verksamhetens innehåll medfört. Avsikten är att utvärdera i vilken mån förskolan lyckas skapa förutsättningar för barnens lärande, inte att bedöma barnens prestationer mot fastställda kunskapsnivåer. Förskolan ska kunna visa resultat både genom att beskriva barnens förändrade kunnande och de effekter man uppnått genom utvecklingsinsatser inom olika utvecklingsområden. Självvärdering och fungerande klagomålshantering är viktiga delar av kvalitetsarbetet.

Dokumentationen blir genom diskussioner och dialoger inom arbetslaget och där barnen är delaktiga en pedagogisk dokumentation, ett viktigt redskap för att kontinuerligt följa upp och utveckla verksamheten. Genom pedagogisk dokumentation synliggörs arbetet och lärandet i förskolan. Den ska vara tillgänglig och användas i det vardagliga arbetet men även sammanställas för att ge barn och pedagoger underlag och överblick för att reflektera över lärandet och utvecklingen. Den skapar möjlighet för delaktighet, är ett stöd för självvärdering och en del i det systematiska kvalitetsarbetet.

¹⁴ ILS är ett gemensamt ledningssystem för stadens samtliga kommunala verksamheter. Kvalitetsindikator för förskolan ingår som en indikator för uppföljning av de kommunala förskolornas pedagogiska verksamhet.

¹⁵ Stockholms stads kriterier för tillsyn av fristående förskolor.

7 REFERENSER

Förteckning över styrdokument, stöddokument, riktlinjer och policydokument som omnämnts och som ligger till grund för förskoleprogrammet.

- **Barnkonventionen;** Förenta nationernas konvention om barnets rättigheter. Ett traktat som antogs av FN:s generalförsamling 1989 och ratificerades av Sverige 1990.
- **Skollagen** (2010:800)
- **Diskrimineringslagen** (2008:567)
- **Språklagen** (2009:600)
- **Läroplan för förskolan** (SKOLFS 2011:69)
- Skolverkets **Allmänna råd för kvalitetsarbete** (SKOLFS 2012:98)
- **Stödmaterial** för Uppföljning, utvärdering och utveckling i förskolan – pedagogisk dokumentation, Skolverket 2012.
- **Kultur i ögonhöjd**, strategisk plan för barn- och ungdomskultur i Stockholms, beslutad i kommunfullmäktige 2009-04-20.
- **IT-strategi** för ett bättre lärande 2011, beslutad i kommunfullmäktige 2011-05-02
- **Riktlinjer för övergång** mellan förskola och skola i Stockholms stad, beslutad 2013-xx-xx.
- **Kvalitetsindikator** för förskolans verksamhet, självvärderingsmaterial för Stockholms kommunala förskolor, reviderad 2012.
- **Kriterier för tillsyn** av fristående förskolor, Utbildningsförvaltningen 2012.